

POSTANOWIENIE

Dnia 9 lutego 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z wniosku Polskich Sieci Elektroenergetycznych O. S.A. w K.
przy uczestnictwie Elżbiety C., Andrzeja C. i Skarbu Państwa - Starosty B.
o stwierdzenie zasiedzenia służebności,
na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 lutego 2012 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w B.
postanowieniem z dnia 24 listopada 2011 r., sygn. akt II Ca 694/11,

"1. Czy przedsiębiorstwo państwowe - które z dniem 1.02.1989 roku, tj. z dniem wejścia w życie ustawy z 31.01.1989 roku o zmianie ustawy kodeks cywilny (Dz.U. Nr 3 poz. 11) nie nabyło ex lege uprawnień do urządzeń przesyłowych stanowiących własność Skarbu Państwa - może być uważane po 1.02.1989 r., a przed datą swego uwłaszczenia, za posiadacza służebności przesyłu wykonywanej na potrzeby tych urządzeń, zwłaszcza w sytuacji, gdy urządzenia te znajdują się na nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa;

2. czy za datę nabycia przez przedsiębiorstwo państwowe uprawnień do urządzeń przesyłowych, stanowiących uprzednio przedmiot własności i posiadania Skarbu Państwa należy uznać dzień

5.12.1990 roku (wynikający z art. 2 ustawy z dnia 29.09.1990 roku zmieniającej ustawę o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości - Dz.U. Nr 79 poz. 464) czy też dzień 7.01.1991 roku (tj. datę wejścia w życie ustawy z dnia 20.12.1990 roku zmieniającej ustawę o przedsiębiorstwach państwowych - Dz.U. z 1991 roku Nr 2 poz. 6)?"

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Wnioskodawca (następca prawny przedsiębiorstwa państwowego) wnosił o stwierdzenia zasiedzenia służebności (art. 292, 352 k.c.) mającej obciążać nieruchomość stanowiącej obecnie własność uczestników postępowania. Własność nieruchomości uczestnicy nabyli od spółdzielni w 2005 r., z kolei spółdzielnia ta nabyła własność nieruchomości od Skarbu Państwa w 1996 r. Nieruchomość przejęta została w latach 70-tych na rzecz Skarbu Państwa i była jego własnością do chwili zbycia jej wspomnianej spółdzielni. Po nieruchomości uczestników postępowania przebiega obecnie fragment napowietrznej linii przesyłowej (wchodzącej w skład przedsiębiorstwa wnioskodawcy). Linia ta, łącznie z przewodami i wspornikami, stanowi całość funkcjonalną, jest widocznym i trwałym urządzenie w rozumieniu art. 292 k.c. Linię wybudowano w latach 60-tych ubiegłego stulecia i wówczas nastąpiło rozpoczęcie eksploatacji jej urządzeń. W wyniku przekształceń podmiotowych i własnościowych ostatecznie właścicielem tych urządzeń stał się wnioskodawca.

Odrzucając inne warianty sugerowanego przez wnioskodawcę początku biegu zasiedzenia służebności, Sąd Rejonowy przyjął ostatecznie datę 1 lutego 1989 r. i stwierdził, że zasiedzenie takie (w dobrej wierze) nastąpiło z dniem 1 lutego 2009 r. Nie było możliwe doliczenie przez wnioskodawcę (do dnia 31 stycznia 1989 r.) okresu władania linią przesyłową przez poprzedników wnioskodawcy

(przedsiębiorstwa państwowe), ponieważ takie władanie następowało na rzecz Skarbu Państwa, a obecna nieruchomości obciążona stanowiła własność Skarbu Państwa do 1996 r. Bieg terminu zasiedzenia nie został przerwany, bowiem właściciele gruntu złożyli wniosek o ustanowienie odpłatnej służebności przesyłu w dniu 12 kwietnia 2010 r. na podstawie obowiązujących obecnie przepisów (art. 305² k.c.).

Rozpatrując apelację uczestników postępowania, kwestionując postanowienie Sądu pierwszej instancji z dnia 11 maja 2011 r., w którym stwierdzono zasiedzenie (z dniem 1 lutego 2009 r.) służebności przesyłu na nieruchomości opisanej bliżej we wniosku, Sąd Okręgowy powziął wątpliwości, czy przedsiębiorstwo państwowe mogło być uważane po dniu 1 lutego 1989 r., a przed datą swojego uwłaszczenia, za posiadacza służebności przesyłu wykonywanej na potrzeby tych urządzeń, gdy urządzenia te znajdują się na nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa. W związku z pojawiającymi się w literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego odmiennymi wypowiedziami, Sąd Okręgowy - analizując to orzecznictwo - miał też wątpliwości, czy przepis art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce nieruchomościami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U nr 79, poz. 764 ze zm., cyt. dalej jako „ustawa z dnia 29 września 1990 r.”) obejmował urządzenia służące do wykonywania służebności gruntowych (*verba legis*: „inne urządzenia”) i w związku z tym, którą datę należałoby uważać za dzień nabycia przez przedsiębiorstwo państwowe uprawnień do tych urządzeń przesyłowych: dzień 5 grudnia 1990 r., czy też dzień 7 stycznia 1991 r. (art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 26 września 1990 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, Dz.U z 1991 r., nr 2, poz. 6).

Pytanie pierwsze sprowadza się w istocie do tego, czy po dniu 31 stycznia 1989 r. przedsiębiorstwo państwowe jako państwowa osoba prawna do czasu jego uwłaszczenia *ex lege* mogło być samoistnym posiadaczem służebności gruntowej (zespołu urządzeń infrastruktury energetycznej) w rozumieniu art. 352 k.c., czy mogło jedynie uzyskać status dzierżyciela takiej służebności, tj. podmiotu władającego tą służebnością w imieniu Skarbu Państwa.

W judykaturze dominuje wyraźnie to pierwsze, trafne ujęcie jako prawna konsekwencja zmiany przepisu art. 128 k.c. Nastąpiła bowiem wyraźna polaryzacja podmiotowa i majątkowa samodzielnych uczestników obrotu cywilno-prawnego:

Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych. Orzecznictwo Sądu Najwyższego jest w tej materii bardzo bogate (co miał też na uwadze Sąd Okręgowy, wskazując jedynie na niektóre orzeczenia), a przedstawiona w nich argumentacja - szeroka i odpowiednio pogłębiona. W postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2006 r., I CSK 11/05 (nie publ.) wskazywano, że osoba prawna, która przed dniem 1 lutego 1989 r. miała status państwowej osoby prawnej i nie mogła nabyć (też w wyniku zasiedzenia) własności nieruchomości Skarbu Państwa, może do okresu samoistnego posiadania wykonywanego po tej dacie zaliczyć okres posiadania Skarbu Państwa przed dniem 1 lutego 1989 r., jeżeli w tym czasie nastąpiło przeniesienie posiadania. Z orzeczenia tego wynika możliwość posiadania przez państwową osobę prawną nieruchomości i jej zasiedzenia od dnia 1 lutego 1989 r. Przedsiębiorstwo państwowe nie mogło być uznane do dnia 1 lutego 1989 r. za samoistnego posiadacza nieruchomości w zakresie odpowiadającym służebności gruntowej, sytuacja ta zmieniła się po tej dacie (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 73/08, nie publ.). Posiadanie przez przedsiębiorstwo jedynie w imieniu Skarbu Państwa do dnia 1 lutego 1989 r. wynika też z postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2009 r., II CSK 103/09 (nie publ.).

W wyroku z dnia 3 kwietnia 2009 r., II CSK 493/08 (nie publ.) wyjaśniono z kolei, że dopuszczenie przedsiębiorstwa państwowego energetycznego do korzystania z obszarów państwowego gospodarstwa leśnego do czasu zmiany art. 128 k.c. nie tworzyło żadnych skutków prawnych w zakresie prawa rzeczowego, a w szczególności nie prowadziło do powstania służebności. W orzeczeniu tym wyraźnie stwierdzono, że od dnia 1 lutego 1989 r. przedsiębiorstwo państwowe może zasiedzieć służebność należącą także do Skarbu Państwa, w którego imieniu wykonywało do dnia 31 stycznia 1989 r. władztwo nad mieniem (podobnie też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 291/09; nie publ.). W postanowieniu z dnia 5 czerwca 2009 r., I CSK 495/08 (nie publ.) przyjęto, że do dnia 31 stycznia 1989 r. (w okresie obowiązywania art. 128 k.c. w dawnym brzmieniu) nie mogło dojść do zasiedzenia służebności gruntowej wówczas, gdy zarówno właścicielem nieruchomości obciążonej, jak i posiadaczem służebności gruntowej oraz właścicielem nieruchomości władnącej był Skarb Państwa, a zarząd wykonywały różne przedsiębiorstwa państwowe. Dopuszczono tu możliwość

zasiedzenia służebności gruntowej przez przedsiębiorstwo państwowe od dnia 1 lutego 1989 r. Pogląd o dopuszczalności posiadania służebności gruntowej przez przedsiębiorstwo państwowe już po dniu 1 lutego 1989 r. pojawił się także w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r., III CZP 70/09 (nie publ.). Także z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2010 r., III CSK 319/09 (nie publ.) wynika, że nie jest wykluczone posiadanie samoistne przez przedsiębiorstwo państwowe urządzeń należących do zarządzanego przez nie mienia Skarbu Państwa.

W uzasadnieniu pierwszego pytania prawnego rozważano jednak możliwość przyjęcia stanowiska, które zakłada kontynuację „prawa zarządu” sprawowanego przez przedsiębiorstwo do czasu jego uwłaszczenia, powiązanego z władaniem urządzeniami przesyłowymi jedynie w imieniu Skarbu Państwa. Taka konstatacja nie wynika jednak wprost z powołanych przez Sąd Okręgowych orzeczeń Sądu Najwyższego, w których rozważano przede wszystkim inne przesłanki zasiedzenia służebności gruntowej przez następcę prawnego przedsiębiorstwa państwowego i zastosowanie art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – kodeks cywilny (Dz. U. nr 55, poz. 321 ze zm.). W każdym razie nie sposób przyjmować wspomnianego automatyzmu, eksponowanego przez Sąd Okręgowy.

Należy stwierdzić, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano możliwość zasiedzenia takiej służebności gruntowej, która odpowiada treści obecnej służebności przesyłu określonej w art. 305¹ - 305⁴ k.c. (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2005 r., II CK 489/04, nie publ.). Z przedstawionej przez Sąd Okręgowy argumentacji prawnej obu zagadnień nie wynika jednak, czy chodzi o stwierdzenie zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej tylko treściowo obecnej służebności przesyłu określonej w art. 305¹ i n. k.c., czy o zasiedzenie służebności przesyłu jako ograniczonego prawa rzeczowego uregulowanego szerzej *de lege lata*. Nietrudno zauważyć, że oba warianty żądań mogą się różnić przesłankami uzyskania zasiedzenia. Sąd Okręgowy dostrzega zapewne takie różnice, skoro ostatecznie zakłada, że „także nabycie służebności tego rodzaju w drodze zasiedzenia może nastąpić jedynie na rzecz właściciela urządzeń przesyłowych” (s. 15 uzasadnienia postanowienia).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego i piśmiennictwie dominuje trafne i przekonujące stanowisko, zgodnie z którym przepis art. 2 ust. 2

ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce nieruchomościami obejmuje także urządzenia służące do wykonywania służebności (verba legis: „budynki i inne urządzenia oraz lokale znajdujące się na gruntach, o których mowa w art. 1, stanowiących własność Skarbu Państwa”). Przepis ten określa wyraźnie przedmiotowy zakres uwłaszczenia m.in. państwowych osób prawnych. Uwłaszczenie przedsiębiorstwa państwowego nastąpiło zatem w dniu 5 grudnia 1990 r. (art. 13 ustawy) na podstawie przepisów wspomnianej ustawy i nie było już potrzeby rozważania innej daty uwłaszczenia w przedstawionym zakresie. Inne stanowisko nie wynika z powołanej przez Sąd Okręgowy uchwały z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91 (OSNC 1991, z. 10-12, poz. 118; por. zwłaszcza pkt II 3 uzasadnienia tej uchwały, poświęconego wykładni art. 2 ust. 2 tej ustawy z dnia 29 września 1990 r.).

Skoro nie było wystarczających (w stosunku do pytania pierwszego) i uzasadnionych (w stosunku do pytania drugiego) podstaw do przedstawienia ich Sądowi Najwyższemu, należało orzec jak na wstępie.